

Необхідність правильного слововживання в наукових публікаціях

Тетяна Кіпушева

науковий співробітник лабораторії теоретичних досліджень, міжнародної, редакційно-видавничої та науково-методичної діяльності, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6178-103X>, e-mail: kipushonoktv@gmail.com

Дарина Духненко

науковий співробітник відділу криміналістичних досліджень Київського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7762-6413>, e-mail: droolyndo@gmail.com

В'ячеслав Назаренко

науковий співробітник лабораторії теоретичних досліджень, міжнародної, редакційно-видавничої та науково-методичної діяльності, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0009-0003-5633-0113>, e-mail: nva1986@i.ua

Розглянуто значення набуття чинності Українським правописом як джерелом стандартування державної мови. Увагу акцентовано на тому, що громадяни України — особливо наукова й освітня спільноти — мають дотримувати правил слововживання і в усному мовленні, і у фахових публікаціях. Сформульовано поради для потенційних авторів наукових праць.

Ключові слова: Український правопис; проблеми слововживання; законодавчо-нормативні акти; судово-експертна діяльність; криміналістика; наукові праці.

Importance of Accurate Word Usage in Scientific Papers

Tetiana Kipusheva, Daryna Dukhnenko, Viacheslav Nazarenko

This paper discusses the significance of entry into force of the Ukrainian Spelling Rules as a tool for standardising the state language. There is a strong emphasis on the fact that Ukrainian citizens — particularly those in academic and educational communities — must adhere to the rules of word usage both in spoken language and in specialized publications. Recommendations are provided for prospective authors of scientific papers.

Keywords: Ukrainian Spelling Rules; word usage issues; legislative and regulatory acts; forensic expert activity; criminalistics; scientific papers.

На виконання Постанови Верховної Ради України (далі — *ВР України*) «Про посилення ролі української мови в утвердженні Української держави» Національна комісія зі стандартів державної мови першого дня березня цього року затвердила Український правопис, який офіційно діє із 28.03.2026 р. [1—3]. Ця Постанова окреслила пріоритетні напрями діяльності органів державної влади й наукових установ з подальшого утвердження української мови як державної: зокрема, рекомендувала Національній комісії зі стандартів державної мови (відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 44 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної») у передбаченому законодавством порядку й з урахуванням пропозицій наукових установ Національної академії наук України (далі — *НАН*

України) та інших наукових і освітніх установ опрацювати й затвердити Український правопис як стандарт державної мови до 1 березня 2026 року [1; 4]. (Сім років тому нову редакцію Українського правопису схвалили Кабінет Міністрів України (далі — *КМУ*), а також Президія НАН України і Колегія Міністерства освіти і науки України (далі — *МОН України*) й затвердила Українська національна комісія з питань правопису [5—8].)

Безумовно, надання Українському правопису офіційного статусу як взірцеві й водночас джерелу стандартування державної мови є надзвичайно важливим кроком на шляху розвитку нашої держави, оскільки саме українська мова й історична народна пам'ять відіграли вирішальну роль «у формуванні української нації, її збереженні

упродовж тривалого колоніального стану — політичної, економічної й мовно-ментальної залежності від чужих держав», а «зі здобуттям незалежності України багатовікова мрія українців — жити в українськомовній державі, берегти і розвивати свою мову як одну з підвалин національної ідентичності у сучасній цивілізації — стала реальністю» [1].

Водночас Український правопис діє винятково в правописній сфері — він «кодифікує орфографічні, словозмінні та пунктуаційні норми української мови» [2, с. 16], тож проблеми слововживання перебувають поза його приписами.

Ми неодноразово звертали увагу на загальну необхідність українізації національного законодавства загалом і термінології судової експертизи та криміналістики зокрема, хоча й розуміємо, що цей процес потребує не тільки часу, а й спільних і наполегливих зусиль влади, фахівців (як правників, так і мовознавців), академічної спільноти та громадськості [9—11]. Як ми вже зауважували, на жаль, чинні законодавчо-нормативні акти нашої держави рясніють недолугими, а подекуди й відверто зросійщеними словотворами [11, с. 103]. Не є винятком також нормативні акти, що містять помилки слововживання.

Нас прикро вражають відверті росіянізми (русизми), невдалі мовленнєві конструкції та неправильні словотвори не тільки в нормативних актах, а й у рукописах науковців, поданих до видання друком у фахові видання із судової експертизи та криміналістики.

Здавалося б, у комп'ютерну добу вільного інтернету просто та швидко віднайти необхідну мовленнєву конструкцію, синонімічний відповідник або влучний заміник застарілим русифікованим словосполучкам. Для цього немає потреби здобувати філологічну освіту — достатньо скористатися пошуковими ресурсами всесвітньої мережі. До того ж науковий ступінь та/або наукова посада зобов'язують автора до певного рівня мовленнєвої грамотності, принаймні вищого за середній. Натомість раз у раз натрапляємо на «згідно (чому?)» замість «згідно з (чим?)», «відповідно з (чим?)» замість «відповідно до (до чого?)», «у залежності» замість «залеж-

но», «у цілому» замість «загалом», «у тому числі» замість «зокрема», «багаточисельний» замість «численний», «відмінити» замість «скасувати», «вірний» замість «правильний», «виключення» замість «виняток» («виключення» доречно тільки в разі опису процесу усунення об'єкта зі складу чогось), «фактор» замість «чинник» (виняток — для математичної, біологічної та філософської тематик) і багато інших невідповідностей, які навіть за радянських часів визнавали неприйнятними. Навіть у Вікіпедії створено окрему сторінку з найбільш поширеними помилками українського слововживання [12].

Тож усім потенційним авторам наукових праць варто пам'ятати:

- по-перше, потрібно звертатися по допомогу до академічних словників (особливо коли сьогодні їх так багато у вільному доступі в інтернеті) та/або філологів і мовознавців;
- по-друге, слід уникати калькування з інших мов та віддавати перевагу усталеним українським відповідникам, щоб зберегти точність і природність викладу;
- по-третє, необхідно дотримувати чіткості, логічності й лаконічності викладу, уникаючи надмірної ускладненості та двозначності формулювань;
- по-четверте, доцільно дбати про термінологічну точність і послідовність, уживаючи ті самі поняття в однаковому значенні протягом усього тексту;
- по-п'яте, оскільки українська мова не послуговується зайвими переносними значеннями, то не слід уживати їх і у своїх рукописах.

Завідувачка кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, докторка філологічних наук, професорка Лариса Азарова слушно зазначає, що «мова є стрижневим елементом на кожному з етапів виникнення та розвитку держави. <...> Мовна система обслуговує всі сфери нашого життя, унормовує та структурує парадигму відносин нації загалом і кожного з її представників зокрема» [13, с. 24—25].

Оскільки ми стверджуємо, що законодавчо-нормативна база нашої держави має

бути взірцем грамотної української мови для своїх громадян [10, с. 119], то й громадяни — особливо наукова й освітня спіль-

ноти — мають дотримувати правил слововживання і в усному мовленні, і у фахових публікаціях.

Перелік джерел посилання

1. Про посилення ролі української мови в утворенні Української держави : Постанова ВР України від 15.01.2026 р. № 4764-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4764-20#Text> (дата звернення: 15.04.2026).
2. Український правопис : офіц. вид. Київ, 2026. 426 с. URL: <https://surl.li/cbryqx> (дата звернення: 15.04.2026).
3. Про затвердження Українського правопису як стандарту державної мови : рішення Нац. комісії зі стандартів держ. мови від 01.03.2026 р. № 47 / Там само. С. 13—15.
4. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 15.04.2026).
5. Питання українського правопису : постанова КМУ від 22.05.2019 р. № 437 (утрат. чин.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.04.2026).
6. Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 437 : постанова КМУ від 27.03.2026 р. № 398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398-2026-%D0%BF#n2> (дата звернення: 15.04.2026).
7. Про нову редакцію Українського правопису : постанова Президії НАН України від 24.10.2018 р., протокол № 22/10, і рішення Колегії МОН України від 24.10.2018 р., протокол № 10/4-13 / Український правопис. Київ, 2019. С. 4. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.prapovyp-2019.pdf> (дата звернення: 15.04.2026).
8. Рішення Укр. нац. комісії з питань правопису від 22.10.2018 р., протокол № 5. Там само. С. 2.
9. Кіпушева Т., Духненко Д., Копитіна І. Оптимальні шляхи українізації термінологічного апарату судової експертизи. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річ. ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (Харків, 10.11.2023). Харків, 2023. С. 180—182. URL: <https://surl.li/bdimol> (дата звернення: 15.04.2026).
10. Кіпушева Т., Копитіна І., Духненко Д. Щодо потреби в українізації термінології Закону України «Про судову експертизу». *30 років Закону України «Про судову експертизу»: сучасний стан та перспективи вдосконалення* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 15.02.2024). Одеса, 2024. С. 115—119. URL: <https://surl.li/uiaeo2> (дата звернення: 15.04.2026).
11. Кіпушева Т., Копитіна І., Духненко Д. Термінологія судової експертизи: шляхи українізації. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річ. від дня народж. М. С. Романова (Харків, 17.05.2024). Харків, 2024. С. 103—105. URL: <https://surl.li/ixtqez> (дата звернення: 15.04.2026).
12. Довідка: Список типових мовних помилок / Вікіпедія : вебсайт. URL: <https://surl.li/gxtkmi> (дата звернення: 15.04.2026).
13. Азарова Л. Є. Мова як визначальний чинник ідентичності української нації. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки»*. 2018. Вип. 292. С. 24—32. URL: <https://surl.li/pyuiwk> (дата звернення: 15.04.2026).